

УНИВЕРСИТЕТСКАТА ДИГИТАЛНА ХУМАНИТАРИСТИКА СЛЕД 2020 ГОДИНА. НАБЛЮДЕНИЯ И ПРЕДВАРИТЕЛНИ ИЗВОДИ

Проф. д-р Ренета Божанкова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Изследването представя различни аспекти от развитието на университетските програми и курсове по дигитална хуманитаристика с фокус върху опита от пандемичния период. Избраната методология включва анализ на литературни данни и наблюдение над динамиката на онлайн достъпна информация относно основния обект – университетското изучаване на дигиталната хуманитаристика. Събраните данни позволяват да се заключи, че процесът на създаване на програми в областта на дигиталната хуманитаристика, насочени към развиване на знания и умения за работа и живот в дигитална среда, протича по възходяща линия, без резки промени, като последователно и планомерно се попълват и обновяват академичните регистри.

Ключови думи: дигитална хуманитаристика; педагогика на дигиталната хуманитаристика; академични програми

Увод

В началото на XXI век в академичното пространство се появи и постепенно се утвърди една нова научна специалност, която и до днес предизвиква дебати, става повод за разделения в общностите, посветили се на хуманитарното знание и неговото преподаване. Възвестена с манифести преди повече от десетилетие, привлякла младите и начинаещите в университетското пространство, дигиталната хуманитаристика се разгърна върху световната академична карта със своите центрове, департаменти, специалности, проекти, международни организации, тематични научни издания, трудно обозрими многоезични онлайн професионални платформи за дискусии, колекции от изследователски инструменти. Това утвърждаване през годините предизвиква скепсиса на известни учени като литературния теоретик Стенли Фиш, който пише: „Дигиталната хуманитаристика ще получи финансиране и ще създаде работни места, но успехът ѝ ще бъде белязан от по-нататъшно ерозиране на ценностите, които хуманитарните науки винаги са отстоявали“ (Fish 2018).

Новата научна област, разбира се, има и своите апологети като Матю Голд, който отбелязва: „Дали дигитална хуманитаристика е термин, който скоро ще изчезне пред лицето на настъпващата вездесеща технология в академията, както някои учени твърдят, или възвестява пристигането на по-коллаборативни, по-отворени, по-ангажирани, по-практични и по-експериментални версии на работа в хуманитаристиката, не знаем, но тя изглежда заета да отговаря на въпроси, и малки и големи, за бъдещето на академията“ (Gold 2014, 148).

Основни постановки

Цитираните по-горе мнения показват амплитудата на разногласията, силно озвучавани преди 2020 година, която можем да възприемем като гранична за целите на това изследване, доколкото именно глобалното затваряне в пандемичната ситуация изведе не в ролята на интересна иновация или полезно приложение, а на неизбежна необходимост всичко свързано с дигиталните технологии. През предходните години бяха очертани контурите на дигиталното бъдеще, включително и чрез методите и инструментите, чрез академичните програми и курсове, представящи широкото дисциплинарно поле на дигиталната хуманитаристика. Впоследствие почти всичко, постигнато в тази сфера, намери приложение в преподаването и научните изследвания, премина тест за пригодност и продължава развитието си.

Пред университетската хуманитарна наука действително и днес стои на дневен ред проблемът, рязко прозвучал в изказването на Стенли Фиш, но неговото осмисляне преминава не само през академични дебати, а и през очертаване картината на присъствието на дигиталната хуманитаристика в университетското пространство, без това присъствие да бъде преувеличавано или пък пренебрегвано. Целта на изследването е проследяването на тенденциите за реализиране на това присъствие и на осветляване на отделни страни от засягащите го теоретични дебати, доколкото позволява размерът на тази статия. Хипотезата е, че академичните програми продължават активно развитието си и възходящата тенденция е допълнително подсилена от пандемичния период, през който преминахме през последните две години.

Задачите на изследването могат да се формулират така: 1) преглед на присъствието и развитието на университетски програми и курсове по дигитална хуманитаристика; 2) представяне на темата за педагогическите аспекти на дигиталната хуманитаристика в периода след 2020 г., преди всичко през англоезични източници.

Проучването се основава на литературни данни, подложени на анализ и сравнени по избраните параметри с обобщения от практиката на автора. Избраната методология включва и наблюдение над динамиката на онлайн

достъпна информация относно основния обект – университетското изучаване на дигиталната хуманитаристика.

Университетските програми

В регистъра на курсовете в областта на дигиталната хуманитаристика, поддържан от обединените инициативи CLARIN и DARIAH, може да се намери (23 август 2022 г.) списък на 106 програми в Европа¹⁾, но това изброяване със сигурност не е изчерпателно, тъй като е въпрос за активност на програмите да се включат в регистъра. Същият регистър е проучен в по-ранно изследване през 2017 г., като обект са тогава наличните 102 програми, за които е уточнено, че не за всички има данни относно активността им към момента на преглед (Sula et al. 2017).

Значителен брой специалности и програми в интересуващата ни академична сфера представят сайтовете, предназначени за бъдещи студенти, между които избираме четири европейски платформи, посветени съответно на бакалавърските, магистърските, докторските и дистанционните програми и курсове²⁾, включително и заради възможността за паралели с друго изследване, посветено на преподаването по проблемите на дигиталното културно наследство и дигиталната хуманитаристика (Münster et al. 2021), където тези онлайн ресурси също са основа за анализ и изводи. За проверката в тези платформи прилагаме фразата, назоваваща търсената дисциплина „дигитална хуманитаристика/digital humanities“, като добавяме и ограничението за резултати само на програми, предлагани от европейски университети. Получените отговори от платформите очаквано са доста многобройни, като това са не само строго фокусирани програми по дигитална хуманитаристика, а и такива в ред други области, но в различна степен в латерален досег с дигиталната хуманитаристика. Избира се допълнителен филтър „хуманитарни науки“ и полученият резултат е следният: 121 бакалавърски програми (1 предлагана само в онлайн обучение), 99 магистърски програми (7 само в онлайн обучение), 16 докторски програми (4 само в онлайн обучение), посочени отделно 14 програми за дистанционно обучение – изцяло онлайн или в смесен формат. Заедно с това част от програмите в трите образователни степени също се предлагат в различни форми на преподаване, включително и дистанционно. Опитът да се направи съпоставка с предишна година по същите показатели чрез уебархиви, не даде резултат, но за тенденциите може да бъде аргумент и едно друго сравнение на същите портали. В изследването на Münster et al. (2021) търсенето е правено с термин Digital Heritage на 5 юли 2021, като при него резултатите са, както следва: бакалавърски програми – 119 (от тях в хуманитарни науки – 77), магистърски програми – 136 (от тях в хуманитарни науки – 61), докторантски програми – 12 (от тях в хуманитарни науки – 3). Актуалното търсене

(23 август 2022 г.) дава следния резултат: бакалавърски програми 122 (от тях в хуманитарни науки – 74), магистърски програми – 150 (от тях в хуманитарни науки – 70), докторантски програми – 11 (от тях в хуманитарни науки – 3). Очевидно е, че в рамките на година се проследява увеличение и при бакалавърските, и при магистърските програми, което може да се предположи, че се дължи на фактори от различно естество – от нарастваща популярност и оттам желание за представяне на университетите и тяхната образователна дейност на тези платформи до по-съществените, отбелязвани в продължение на повече от десетилетие, тенденции за увеличаване на програмите, насочени към развиване, опознаване, усвояване на всичко, свързано с дигиталния свят, тенденции, които ескалираха при преживяването, а после и осмислянето на пандемичния опит от 2020 – началото на 2022 г.

Проблематиката за запазване на културното наследство с помощта на дигитални технологии и чрез инструментите и методите на дигиталната хуманитаристика е сред водещите за това изследователско поле и като следствие – за академичните институции, предлагащи обучение и практическа подготовка. Доказателство отново можем да намерим в сравняваните данни за предлаганите европейски програми, като както при анализа на (Münster et al. 2021), така и при наблюдаваното с актуална дата от август 2022 г. преобладаващи са дисциплинарните връзки (включително и по отношение на включеност в рамките на университетските структури) с историята и филологията. Точно такива позиции заемат част от действащите програми в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, посветени на или преподаващи предмети от областта на дигиталната хуманитаристика. С това име – Digital Humanities, и с такъв двоен профил (история и филология) от две години в сътрудничество между Историческия факултет и Факултета по класически и нови филологии се реализира магистърска програма на английски език. С много по-дълга, повече от двадесетгодишна история и с ориентация към двете основни научни области във филологията – лингвистика и литературознание, е магистърската програма на Факултета по славянски филологии в Софийския университет „Компютърна лингвистика. Интернет технологии в хуманитаристиката“, започнала някога съществуването си като „Компютърна хуманитаристика“ и продължаваща развитието си през учебната 2022/2023 г. с основно обновен учебен план. В него е отчетен опитът –и собствен, и на други образователни институции, преподаващи в областта на компютърната лингвистика и на дигиталната хуманитаристика, събран и вече представен в публикации, част от които се визират и в тази статия, през последните две години не само на онлайн преподаване, но и на осъзната нараснала необходимост от дигитално учебно съдържание, дигитализирани учебни обекти, информационна, цифрова грамотност

и т.н. Интересът към дигиталната хуманитаристика води към създаване не само на цели програми, но и на включване на отделни въвеждащи курсове и специализации, като пример е програмата на Факултета по журналистика и масови комуникации в СУ „Дигитални медии и видеоигри“, където част от задължителния списък е и курсът „Увод в дигиталната хуманитаристика“.

Процесът на създаването на такива програми, по дефиниция интердисциплинарни, включва обичайно, както показва и нашият опит, усилията на един или няколко университета (и съответно факултети в тях) и научни институции, предполага наличие на изследователска работа и предхождащи натрупвания в проекти, капацитет, изследвания, публикации, инфраструктура. Всички тези стъпки неизбежно се извървяват, налице са не просто общи черти, когато говорим за различни университети и програми, а и модус на действие, който почти изцяло съвпада, което дава възможност програмите да се интернационализират, успешно да участват в студентска и преподавателска мобилност, да влизат в различен тип академични взаимодействия.

Детайлизирано описание на тези процеси представят ред публикации, сред които особено се откроява дескриптивно-прескриптивната статия, същински наръчник, посветена на създаването на програма по дигитална хуманитаристика в Университета Линеус в Швеция (Linnaeus University) (Golub & Milrad 2020). Програмата се предлага в дистанционна форма и е включена в базата данни на платформите, които са коментирани по-горе. Важни са и изводите на авторите на статията на Golub & Milrad (2020): „По отношение на практическите аспекти, въпросите, свързани с маркетинговите стратегии, международното сътрудничество и сътрудничеството с външните сектори, ще бъде необходимо по-нататъшно проучване. Още едно предизвикателство е как да бъдат създадени динамични и гъвкави начини за студентите да комбинират различни курсове така, че те да са подходящи за тяхната експертиза и специализация“ (Golub & Milrad 2020, 389). Струва си отделно да се обърне внимание на последното наблюдение, защото то очевидно е общ проблем за интердисциплинарни магистърски програми, като тези по дигитална хуманитаристика, сред чиито студенти често има бакалаври от различни професионални направления, въоръжени с различни базови знания и методология за учене и изследване, преследващи различни кариерни цели. Нашият опит показва, че от преподавателите се изисква постоянна актуализация и префокусиране на учебните курсове и ресурси, за да могат те да отговарят на очакванията на студентите, тъй като тези очаквания са свързани с лични интереси или професионални императиви, при които основни могат да бъдат в едни случаи създаването и възприемането на дигитално съдържание, в други – инструментите за текстов анализ или за анализ на данни от социалните медии, уебархивира-

не или създаване на интерактивни мултимедийни образователни продукти. Както посочват стремящите се към оригиналност и място на картата на глобалната дигитална хуманитаристика заглавия на програмите, тяхното съдържание и насоченост варират в широки граници. Точно поради това двустранният процес на точна предварителна ориентация на студентите и гъвкаво премоделиране както на самите програми, така и на курсовете по учебните дисциплини от преподавателите съобразно конкретната аудитория, биха могли да бъдат работещи решения.

В литературата и в споделения опит присъстват различни модели на формиране на програмите от гледна точка на избора на преподаваните курсове, като един от особено често цитираните е описан в публикация, посветена на рамката на учебен план за преподаване на дигиталната хуманитаристика (Locke 2017). Авторът посочва четири основни полета, в които се позиционира преподаването: „1) Информационна грамотност, 2) Дигитална грамотност, 3) Грамотност за данни и 4) Компютърен анализ“ (Locke 2017). С комбиниране на дисциплините във всяка от тези тематични зони може да се постигне целенасоченост на подготовката, подходяща за различни бъдещи професионални цели и социални роли. Както вече беше отбелязано, статията събира през петте години от публикуването си немалко позовавания, което се дължи и на важното терминологично словосъчетание, изведено в заглавието – „педагогика на дигиталната хуманитаристика“ (Digital Humanities Pedagogy). Именно на нея е посветена втората част на изследването.

Педагогически дискусии за дигиталната хуманитаристика

През далечната вече 2010 г. Матю Киршенбаум, коментирайки свързаността с катедрите по англицистика през началните фази на развитие на дигиталната хуманитаристика, както и в търсене на актуалните очертания на нововъзникващото тогава академично поле, завършва статия си, която ще цитираме в българския ѝ превод за специален брой на сп. „Литературата“, посветен на дигиталната хуманитаристика, така: „Каквото и да е означавала преди, днес дигиталната хуманитаристика се отнася към изследователска дейност (и педагогика), която става видима за публиката по начини, с които като цяло не сме свикнали, към научна и преподавателска работа, която се свързва по-дълбоко и комплексно с определена инфраструктура, отколкото сме свикнали, към академични занимания, които се основават на сътрудничество и са зависими от мрежи на комуникация, активни 24 часа в денонощието“ (Kirschenbaum 2020, 20). Полемичният текст на Киршенбаум е стократно и глобално цитиран, като тези именно думи са избрани за една от отправните точки на сборник, посветен на педагогическите аспекти на дигиталната хуманитаристика и издаден през 2012 г. Редакторът

на сборника Брет Хирш отбелязва в уводната си статия необходимостта от съсредоточаване върху една важна графична особеност във финалния абзац на Киршенбаум – скобите при думата *педагогика*, които всъщност са индикатор за изключването ѝ от дискусиите и налагането на „антагонистично разграничение между преподаване и изследване“ (Hirsch 2012, 5). Констатацията се основава на близък поглед към тогавашното състояние на дигиталната хуманитаристика и следва да се отбележи, че годината е твърде близка до началните изяви на няколко групи от млади учени, търсещи мястото си в академичните среди, заявяващи желание за обновяване на университетите и създаване на нови структури и нови отношения, организиращи „неконференции“ и пишещи манифести (Presner 2010; Spiro 2012; Liu 2013). Към онзи момент повсеместното и глобално разгръщане първо на отделни курсове, а после на цели програми и специалности за трите образователни степени тепърва предстои, затова и Хирш смята за необходимо да определи задачите на изданието така: „Първичната цел на този сборник в такъв случай е да допринесе към този развиващ се проект за изваждане на педагогиката от скобите, от маргинализацията и изключването, и поставянето ѝ на предни позиции в дигиталната хуманитаристика“ (Hirsch 2012, 6).

Десет години след сборника „Педагогика на дигиталната хуманитаристика“ може да се констатира, че заявеното е факт, дори не процес или тенденция. Развиването на програмите и натрупването на опита от преподаването дава огромен материал и за педагогически изследвания, за проследяването на чийто брой и динамика избираме възможностите на специализирания портал Google – Наука. Прегледът (последна дата 26.08.2022) с ключова фраза *digital humanities pedagogy* установява, че преди 2010 г. не са индексирани публикации, в периода 2010 – 2019 г. броят им е 500, а само за периода 2020 – 2022 г. заглавията са 273. Както е видно, за две години и половина е осъществено забележимо увеличение на интензивността на публикуване на изследвания и обзори. Числата са показателни за ускоряването на процесите на осмисляне на произтичащото както от натрупванията на опита на предходното десетилетие, така и за пандемичната и постпандемичната информационна наситеност и мотивираност за работа в засичащото се поле на педагогическите изследвания и дигиталната хуманитаристика.

Сред важните теми, разисквани в изследванията върху аспекти на дигиталната педагогика относно значими промени като следствие от периода на „затваряне“, може да се спомене и виртуализацията на реалните места – станалите тогава недостъпни библиотеки, музеи, театри, галерии, които продължиха културната и образователната си мисия благодарение и на годините последователна дигитализация на колекциите си, тя пък осъществявана, а продуктите ѝ приемани и прилагани като красноречиво доказателство за значимостта на сътрудничество на изследователите „под чадъра“

на дигиталната хуманитаристика (Appleton 2021; Bolintineanu et al. 2022). Изследванията показват отново и още по-убедено и аргументирано от преди 2020 г. колко значима е педагогическата страна на дигиталната хуманитаристика. В тази посока са и коментарите, че общата дигитална и медийна грамотност още не предоставят на студентите знания и умения, дори готовност за работа с аналитичните инструменти за изучаване на литературни текстове например (Moisich 2020).

Обзорът на статиите и сборниците посочва ред теми, които са разглеждани в развитие и промяна през последните години, както и такива, които са провокирани от наложеното в периода 2020 – началото на 2022 г. дистанционно онлайн обучение. Обект са наблюденията над това как смесените методи в двете научни сфери способстват за трансформирането на учебния процес в дигитална среда в чуждоезиковото обучение, преподаването на литература, история, социални науки, от една страна, и на собствените дисциплини на дигиталната хуманитаристика, от друга.

Заклучение

Процесът на създаване на програми в областта на дигиталната хуманитаристика протича по възходяща линия без резки промени, но с последователно и планомерно попълване на академичните регистри от програми с още по-голяма от преди 2020 г. увереност в необходимостта от развиване на знания и умения за работа и живот в дигитална среда както при родените през XXI век, така и при представителите на предишни поколения, които отново биха могли да се обърнат за подкрепа към своята Алма матер.

Наблюдаваме и участваме вече в реална, а не метафорична глобализация на образованието, включително по отношение на средите, средствата, методите, съдържанието на обучението в дисциплинарното поле на дигиталната хуманитаристика с отчитане на регионалните академични традиции и специфика, но и със съзнанието за всеобща свързаност и взаимозависимост. Тези промени, превърнали се от прогнози в усещане, а после и в увереност, също подлежат на изследване, което вече е в ход.

Обобщаването на опита от последните две години ще отнеме време, в което вече ще можем да анализираме не само процеса на онлайн обучение без алтернатива и неговите последици, отношението на всички участници в този процес към възможностите на дигиталната среда, но също и на предоставените от дигиталната хуманитаристика инструменти и методология. Още по-важно е кои от тези методи, софтуер, ресурси ще останат в употреба, доколко ще бъдат придобити навици и компетентности, като така ще можем да преценим и ефективността на дигиталната педагогика и приложимостта и перспективите за развитие и утвърждаване на дигиталната хуманитаристика в университетския комплекс.

БЕЛЕЖКИ

1. Регистър на курсовете по дигитална хуманитаристика – Digital Humanities Course Registry [viewed 23 August 2022]. Available from: clarin-dariah.eu.
2. Платформите са достъпни през: <https://www.bachelorsportal.com/>, <https://www.mastersportal.com/>, <https://www.phdportal.com/>, <https://www.distancelearningportal.com/>. Последен достъп: 26 август 2022.
3. Münster, S., Fritsche, K., Richards-Rissetto, H., Apollonio, F., Aehnlich, B., Schwartz, V. & Smolarski, R., 2021. Teaching Digital Cultural Heritage and Digital Humanities the Current State and Prospects [viewed 26 August 2022]. Available from: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1187&context=anthropologyfacpub>
4. Presner, T., 2010. Digital Humanities 2.0: a report on knowledge. Connexions (18 April, 2010) [viewed 26 August 2022]. Available from: <https://cnx.org/contents/iqMKXpSE@1.4:J0K7N3xH@6/Digital-Humanities-2-0-A-Report-on-Knowledge>.

ЛИТЕРАТУРА

- APPLETON, L., 2021. Accelerating the digital shift: how a global pandemic has created an environment for rapid change in academic libraries. *New Review of Academic Librarianship* [Online], **27**(3), 257 – 258 [viewed 26 August 2022]. Available from DOI: 10.1080/13614533.2021.1994184.
- BOLINTINEANU, A., AYOW, J., CARINO, R. J., MCDONALD, E. & NOOR, K., 2022. BB Collaborate Under a Usability Lens: Pandemic-Inflected Experiential Learning in an Undergraduate Digital Humanities Course. *The Journal of Interactive Technology & Pedagogy*.
- GOLUB, K., & MILRAD, M., 2020. Designing a Master's programme in digital humanities: The case study of Linnaeus University, Sweden. In: M. Tomic, M. Willer, & N. Tomašević (Eds.), *Empowering the visibility of Croatian cultural heritage through the digital humanities*. Cambridge Scholars Publishing, 364 – 392.
- HIRSCH, B. D., 2012. *Digital humanities pedagogy: Practices, principles and politics*. Open Book Publishers.
- КИРШЕНБАУМ, М. Г., 2020. Какво е дигитална хуманитаристика и какво е нейното място в департаментите по английски език и литература?. *Литературата*, **23**, 19 – 21.
- LIU, A., 2013. The meaning of the digital humanities. *Pmla*, **128**(2), 409 – 423.
- LOCKE, B., 2017. Digital Humanities Pedagogy as Essential Liberal Education: A Framework for Curriculum Development. *DHQ: Digital Humanities Quarterly*, **11**, 116 – 123.

- MOISICH, O., 2020. The Digital Classroom: A Digital Humanities Primer on Tools, Methods, and Resources. *Digital Pedagogy in American Studies. American Studies Journal*, **70**, 3.
- SPIRO, L., 2012. This Is Why We Fight: Defining the Values of the Digital Humanities. *Debates in the digital humanities*, 16 – 34.
- SULA, C. A., HACKNEY, S. E., & CUNNINGHAM, P., 2017. A Survey of Digital Humanities Programs. *Journal of Interactive Technology & Pedagogy*, **11**, 15 – 40.

REFERENCES

- APPLETON, L., 2021. Accelerating the digital shift: how a global pandemic has created an environment for rapid change in academic libraries. *New Review of Academic Librarianship* [Online], **27**(3), 257 – 258 [viewed 26 August 2022]. Available from DOI: 10.1080/13614533.2021.1994184.
- BOLINTINEANU, A., AYOW, J., CARINO, R. J., MCDONALD, E. & NOOR, K., 2022. BB Collaborate Under a Usability Lens: Pandemic-Inflected Experiential Learning in an Undergraduate Digital Humanities Course. *The Journal of Interactive Technology & Pedagogy*.
- GOLUB, K., & MILRAD, M., 2020. Designing a Master's programme in digital humanities: The case study of Linnaeus University, Sweden. In: M. Tomic, M. Willer, & N. Tomašević (Eds.), *Empowering the visibility of Croatian cultural heritage through the digital humanities*. Cambridge Scholars Publishing, 364 – 392.
- HIRSCH, B. D., 2012. *Digital humanities pedagogy: Practices, principles and politics*. Open Book Publishers.
- KIRSCHENBAUM, M. G., 2020. Kakvo e digitalna khumanitaristika i kakvo e neñoto myasto v departamentite po angliiski ezik i literatura? *Literaturata*, **23**, 19 – 21 [In Bulgarian].
- LIU, A., 2013. The meaning of the digital humanities. *Pmla*, **128**(2), 409 – 423.
- LOCKE, B., 2017. Digital Humanities Pedagogy as Essential Liberal Education: A Framework for Curriculum Development. *DHQ: Digital Humanities Quarterly*, **11**, 116 – 123.
- MOISICH, O., 2020. The Digital Classroom: A Digital Humanities Primer on Tools, Methods, and Resources. *Digital Pedagogy in American Studies. American Studies Journal*, **70**, 3.
- SPIRO, L., 2012. This Is Why We Fight: Defining the Values of the Digital Humanities. *Debates in the digital humanities*, 16 – 34.
- SULA, C. A., HACKNEY, S. E., & CUNNINGHAM, P., 2017. A Survey of Digital Humanities Programs. *Journal of Interactive Technology & Pedagogy*, **11**, 15 – 40.

UNIVERSITY DIGITAL HUMANITIES AFTER 2020. OBSERVATIONS AND PRELIMINARY CONCLUSIONS

Abstract. The study presents various aspects of the development of university programs and courses in digital humanities with a focus on the experience of the pandemic period. The chosen methodology includes analysis of literary data and observation of the dynamics of online available information about the main object – the university study of digital humanities. The collected data allow us to conclude that the process of creating programs in the field of digital humanities, aimed at developing knowledge and skills for work and life in a digital environment, proceeds along an upward line without sharp changes, and the academic registers are consistently and systematically replenished and renew.

Keywords: digital humanities; digital humanities pedagogy; academic programs

✉ **Prof. Dr. Reneta Bozhankova**

ORCID ID: 0000-0002-8845-6090

Faculty of Slavic Studies

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: bozhankova@slav.uni-sofia.bg